

From Faras to Soba

60 years of Sudanese–Polish cooperation
in saving the heritage of Sudan

Od Faras do Soba

60 lat współpracy polsko-sudańskiej
w ratowaniu dziedzictwa Sudanu

Contents

Spis treści

Introduction / Wprowadzenie	5
<i>Artur Obluski, Henryk Paner</i>	
THE GREAT SURVEYS – RESCUE ARCHAEOLOGY – RESEARCH PROGRAMS	
BADANIA POWIERZCHNIOWE – WYKOPALISKA RATUNKOWE – PROGRAMY BADAWCZE	
<hr/>	
The Cathedral at Faras / Katedra w Faras	17
<i>Agnieszka Szulc-Kajak</i>	
From Gdańsk to Sennar of the Funj / Z Gdańska do Sennar, stolicy sułtanatu Fundż	31
<i>Henryk Paner</i>	
The Southern Dongola Reach Survey / Badania powierzchniowe i wykopaliska prowadzone w ramach Southern Dongola Reach Survey (SDRS)	41
<i>Bogdan Żurawski</i>	
The Fourth Nile Cataract / IV katarakta Nilu	49
<i>Henryk Paner</i>	
The Poznań Archaeological Museum on the Fourth Nile Cataract / Badania Muzeum Archeologicznego w Poznaniu na IV katarakcie Nilu	77
<i>Marek Chłodnicki</i>	
The Fourth Cataract, where the water cries / IV katarakta, tam gdzie woda płacze	91
<i>Bogdan Żurawski</i>	
Rock art rescue operation / Sztuce naskalne na ratunek	99
<i>Henryk Paner</i>	

The fortresses of Sudan: surveying selected defensive structures in the Middle Nile Valley / Fortece Sudanu – rozpoznanie wybranych budowli obronnych w dolinie Środkowego Nilu	109
<i>Mariusz Drzewiecki</i>	
The Bayuda Desert and the borders of the Kerma Kingdom / Pustynia Bayuda i granice królestwa Kermy	119
<i>Henryk Paner</i>	
Anthropological research of the Gdańsk Archaeological Museum Expedition in Sudan / Badania antropologiczne prowadzone przez Gdańsk Archaeological Museum Expedition (GAME) w Sudanie	133
<i>Aleksandra Pudło</i>	
Genetic research in the Bayuda Desert and the Fourth Cataract region / Badania genetyczne na pustyni Bayuda i w rejonie IV katarakty Nilu	149
<i>Miroslaw Parafiniuk, Andrzej Ossowski</i>	
Sudan in archaeobotany / Sudan w archeobotanice	155
<i>Monika Badura, Magdalena Moskal-del Hoyo</i>	
Archaeological investigations on the outskirts of large cities / Archeologia u bram: badania na obrzeżach dużych miast	163
<i>Mariusz Drzewiecki</i>	
 PREHISTORY – ARCHAEOLOGICAL RESEARCH PREHISTORIA – BADANIA ARCHEOLOGICZNE	
The oldest human occupation remains from Sudan / Najstarsze ślady obecności ludzi w Sudanie	171
<i>Miroslaw Masojć</i>	
Exploring the oldest huts and the first cattle keepers in Africa / Na tropie najstarszych chat i pierwszych hodowców bydła w Afryce	187
<i>Marta Osypińska, Piotr Osypiński</i>	
Rock art galleries and settlement in the Bir Nurayet area / Galerie sztuki naskalnej i osadnictwo w rejonie Bir Nurayet	199
<i>Przemysław Bobrowski, Maciej Jórdeczka</i>	
Khor Shambat. Multicultural site and cemetery in Omdurman / Khor Shambat – wielokulturowe stanowisko i cmentarzysko w Omdurmanie	217
<i>Maciej Jórdeczka</i>	

THE LOST KINGDOMS – FROM KUSH TO EARLY MAKURIA ZAGINIONE KRÓLESTWA – OD KUSZ PO Wczesną MAKURIĘ

The Awlib temple complex / Zespół świątynny w Awlib	233
<i>Henryk Paner, Ewa Lesner</i>	
Early Makuria Research Project / Projekt badań nad Wczesną Makurią: el-Zuma, el-Detti, Tanqasi	243
<i>Mahmoud El-Tayeb</i>	

CHRISTIANITY AND ISLAM CHRZEŚCIJAŃSTWO I ISLAM

Old Dongola – a wonder to behold, a challenge to preserve / Stara Dongola – ucztą dla oczu, wyzwanie dla konserwacji	295
<i>Artur Obluski, Dorota Dzierzbicka</i>	
Conservation work at Old Dongola / Prace konserwatorskie w Starej Dongoli	321
<i>Magdalena Skarżyńska</i>	
Polish geophysical research in Sudan / Polskie badania geofizyczne w Sudanie	333
<i>Tomasz Herbich, Robert Ryndziewicz</i>	
Banganarti – <i>Island of the Locusts</i> on the Nile / Wyspa Szarańczy na Nilu – Banganarti	351
<i>Bogdan Żurawski</i>	
The three sites of Selib / 3 x Selib	371
<i>Bogdan Żurawski</i>	
The monastery at Ghazali / Klasztor w Ghazali	383
<i>Artur Obluski</i>	
Developing a new approach to research in Soba / Nowe podejście do badań archeologicznych w Soba	397
<i>Mariusz Drzewiecki</i>	

COMPREHENSIVE STUDIES

STUDIA PRZEKROJOWE

Bioarchaeology of the elites / Bioarcheologia elit	409
<i>Robert Mahler</i>	
Bioarchaeology at Ghazali and Old Dongola / Bioarcheologia w Ghazali i Starej Dongoli	421
<i>Robert Stark</i>	
Polish research on the textual heritage of Christian Nubia / Polskie badania nad dziedzictwem tekstowym chrześcijańskiej Nubii	433
<i>Adam Łajtar</i>	
Cultural identities and trade contacts from prehistory to modern times: interdisciplinary analysis of Nubian ornaments / Tożsamość kulturowa i kontakty handlowe od prehistorii do czasów współczesnych: interdyscyplinarna analiza ornamentów nubijskich	447
<i>Joanna Then-Obluska</i>	
Animals in the history of the Middle Nile / Zwierzęta w dziejach doliny Środkowego Nilu	459
<i>Marta Osypińska</i>	

COMMUNITY ARCHAEOLOGY

ARCHEOLOGIA ANGAŻUJĄCA

Cooperation and training / Współpraca i szkolenia	479
<i>Mariusz Drzewiecki</i>	
Collaborative archaeology at Old Dongola / Archeologia angażująca w Starej Dongoli	485
<i>Tomomi Fushiya, Artur Obluski</i>	

Organizing institutions

UNIVERSITY
OF WARSAW

POLISH CENTRE
OF MEDITERRANEAN
ARCHAEOLOGY

Republic of The Sudan
Ministry Of Tourism, Antiquities & Wildlife
NATIONAL CORPORATION FOR
ANTIQUITIES & MUSEUMS (NCAM)

جمهورية السودان
وزارة السياحة والآثار والحياة البرية
الهيئة العامة للآثار والمتاحف

MUZEUM
ARCHEOLOGICZNE
W GDAŃSKU

INSTYTUCJA KULTURY
SAMORZĄDU
WOJEWÓDZTWA
POMORSKIEGO

MUZEUM
ARCHEOLOGICZNE
W POZNANIU

IKŚiO
PAN

INSTITUT
ARCHEOLOGII I ETNOLOGII
Polska Akademia Nauk

Uniwersytet
Wrocławski

National Museum
in Warsaw

Funding

Ministry of Education
and Science

NATIONAL SCIENCE CENTRE
POLAND

erc
European Research Council
Established by the European Commission

منظمة تنمية آثار النوبة (قطر - السودان)
Nubian Archaeological Development
Organization (Qatar - Sudan)

POLISH CENTRE OF MEDITERRANEAN ARCHAEOLOGY, UNIVERSITY OF WARSAW

Editors: *Henryk Paner, Artur Obluski, Mahmoud El-Tayeb*

Volume Editor: *Iwona Zych*

Editorial assistance and proofreading: English *Keith Horechka*, Polish *Jolanta Rudzińska*

Image processing assistance: *Dariusz Górski, Krzysztof Wićcek*

Cover design: *Dariusz Górski*, updating original design by *Dariusz Śpiewak*

Layout and setting: *Dariusz Śpiewak*, updated by *Dariusz Górski*

Cover: Old Dongola, 1967. Church of the Granite Columns in the foreground, the oldest mosque in Sudan in the background /
Stara Dongola, 1967 r. Kościół o granitowych kolumnach na pierwszym planie, w tle najstarszy meczet w Sudanie
(phot./fot. W. Jerke)

Financed by the Ministry of Education and Science of the Republic of Poland for the task: “Internationalization of reasearch of the University of Warsaw Archaeological Research Centers”.

Zrealizowano ze środków Ministerstwa Edukacji i Nauki na zadanie: „Umiejdzynarodowienie badań prowadzonych przez Stacje Archeologiczne Uniwersytetu Warszawskiego”

© Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2022

ISBN 978-83-953362-6-3

ISBN 978-83-953362-7-0 (pdf online)

Publication under the Creative Commons Attribution 3.0 PL (CC BY 3.0 PL) license (full text available at:
<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/legalcode>)

Polish Centre of Mediterranean Archaeology, University of Warsaw
00-838 Warsaw, Poland, Prosta 69
www.pema.uw.edu.pl

Printed in Poland/Druk w Polsce
Totem.com.pl